

УДК 378: 351.745.5

Дмитро Володимирович ШВЕЦЬ,
*начальник відділу організації служби Національної академії
внутрішніх справ, м. Київ*

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ОХОРОНИ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Стаття присвячена аналізу результатів дослідно-експериментальної роботи з формування готовності до охорони і забезпечення громадського порядку у майбутніх офіцерів МВС.

Ключові слова: *формування готовності, професійна підготовка, педагогічні умови, педагогічна модель, ефективність формування, підготовка до охорони і забезпечення громадського порядку.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Основним завданням для МВС України сьогодні є реформування, оптимізація роботи міністерства за всіма напрямками задля підвищення ефективності його роботи, перетворення міліції на правоохоронний орган, який відповідає прагненням українського суспільства до побудови демократичної європейської держави. У цих умовах особлива увага керівництва МВС зосереджена на практичному спрямуванні фахової підготовки правоохоронців, засвоєнні ними цінностей демократичного суспільства та готовності їх захищати.

З огляду на це концепція реформування системи відомчої освіти передбачає практичну підготовку вже не міліціонерів-юристів, а міліці-

онерів-правоохоронців. Тож майбутні офіцери МВС України, які проходять підготовку у ВНЗ органів внутрішніх справ (ОВС), повинні забезпечувати виконання основних завдань – профілактику правопорушень, охорону громадського порядку, боротьбу зі злочинністю та підвищення ефективності роботи міліції. До того ж викладачі, які навчають майбутніх офіцерів міліції, зобов'язані не лише знати про практичний бік діяльності підрозділів ОВС, а й мати досвід роботи, відповідну практично зумовлену сферу наукових інтересів. І, безперечно, їх наукова діяльність має бути спрямована на вирішення актуальних питань роботи міліції та надання майбутнім правоохоронцям теоретичних знань і практичних навичок.

Метою даної статті є оприлюднення результатів дослідно-експериментальної роботи щодо формування готовності до охорони і забезпечення громадського порядку у майбутніх офіцерів МВС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливе значення для нашого дослідження мають положення та висновки науковців, пов'язані з підвищенням ефективності процесу навчання, що є предметом наукових пошуків Б. Ананьева, Ю. Бабанського, А. Вербицького, М. Дьяченко, І. Лернера, О. Пехоти, Т. Шамової. Загальні питання професійної підготовки правоохоронців розглядають О. Бандурка, С. Воробйова, О. Горохівський, О. Діденко, І. Марчук, С. Шевцов та ін. Формування професійно-моральних якостей майбутніх офіцерів досліджували: В. Барковський, Т. Гороховська, О. Несімко, А. Окіпняк, В. Пліско, С. Полторак, І. Радомський, С. Кубицький, Є. Левицький, О. Тогочинський, Г. Яворська та ін.

Теоретичний аналіз усіх аспектів проблеми дослідження в педагогічній теорії та практиці діяльності ВНЗ України та зарубіжних країн показав, що велика увага приділяється вивченню теоретичних, методологічних, методичних аспектів підготовки майбутніх офіцерів МВС. Беручи до уваги вітчизняний та зарубіжний досвід, встановлено, що проблема професійної підготовки майбутнього офіцера до забезпечення і охорони громадського порядку не набула системного висвітлення та комплексного дослідження.

На основі проведеного аналізу наукових праць з проблеми дослідження, змісту керівних документів, у яких містяться вимоги до професійних якостей майбутніх офіцерів МВС, а також освітньо-кваліфікаційних характеристик в контексті визначення переліку професійних знань, умінь, функцій та типових завдань діяльності випускників ВНЗ МВС України, ми сформулювали готовність до охорони і забезпечення громадського порядку як комплексне утворення, що охоплює мотиваційну, когнітивну, діяльнісну і рефлексивну сфери майбутнього офіцера МВС, що виявляється у здатності визначати для себе особистісний зміст освіти та особливості майбутньої діяльності, базується на ґрунтовній теоретичній, практичній та психологічній підготовці, розкривається та удосконалюється в процесі виконання службово-професійних функцій з охорони і забезпечення громадського порядку.

Зважаючи на результати проведеного теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури щодо змісту поняття готовність до професійної діяльності, нами конкретизовано структуру готовності майбутніх офіцерів до здійснення дій з охорони та забезпечення громадського порядку, які дозволять нам визначити критерії та показники її сформованості. Така структура складається з мотиваційного (інтерес та особистісна мотивація до професії правоохоронця, бажання і потреба у саморозвитку), когнітивного (система загальних та спеціальних знань, ерудованість), діяльнісного (практична готовність до здійснення професійних дій, використання набутого професійного досвіду) та рефлексивного (сформованість вольових професійних якостей, самоаналіз та коригування своїх дій) компонентів.

На основі з'ясування сутності і структури готовності майбутніх офіцерів МВС до здійснення дій з охорони і забезпечення громадського порядку, аналізу функцій та завдань, що виконують майбутні офіцери МВС, за результатами бесід з викладачами та опитувань, а також на підставі особистих спостережень за роботою курсантів у навчальний та позанавчальний час нами науково обґрунтовані та визначені критерії, на основі яких ми можемо діагностувати рівні сформованості досліджуваної якості. Основними критеріями та показниками сформованості готовності до охорони і забезпечення громадського порядку майбутніх офіцерів є:

мотиваційний (професійно-значущі мотиви, бажання та прагнення бути професіоналом; бажання підвищувати свій особистісний і професійний рівень розвитку шляхом саморозвитку і самоосвіти ставлення майбутнього офіцера до службової діяльності; знання військово-професійних цінностей та визначення їх місця у системі власних цінностей); когнітивний (знання законів, постанов, інструкцій та інших нормативно-правових актів; усвідомлення функцій, прав та обов'язків підрозділів органів МВС); діяльнісний (уміння забезпечувати захист життя, прав, свобод, власності, законних інтересів громадян, суспільства та держави; здійснювати у межах компетенції невідкладні заходи щодо охорони громадського порядку у разі виникнення екстремальних ситуацій; аналізувати причини та умови, що сприяють учиненню злочинів у громадських місцях, уживати оперативно-профілактичних заходів до їх усунення); рефлексивний (усвідомлення себе як суб'єкта професійної діяльності; вияв позитивних особистісних якостей; здатність аналізувати власні дії, критично ставитись до результатів діяльності; усвідомлення перспектив професійного зростання). Різний ступінь їх вияву характеризує рівні сформованості готовності до охорони і забезпечення громадського порядку в майбутніх офіцерів: високий, середній, низький.

За допомогою розробленого діагностичного інструментарію видається можливим не лише визначити рівень сформованості готовності до здійснення дій з охорони і забезпечення громадського порядку, але і одночасно об'єктивно оцінити результативність роботи з реалізації завдань нашого дослідження з її цілеспрямованого формування.

Використання розробленої методики дослідження та визначених критеріїв і показників у контексті визначення стану сформованості готовності до охорони і забезпечення громадського порядку майбутніх офіцерів МВС ми дійшли висновку про недостатній рівень теоретичних знань та сформованості практичних умінь та навичок, професійних компетенцій майбутніх правоохоронців. Дані нашого дослідження засвідчили наявність у окремих курсантів ситуативних мотивів у виборі варіантів професійної діяльності, відсутність чіткого уявлення про специфіку роботи із правопорушниками та профілактику вчинення злочинів, від-

сутність розуміння особливостей дотримання дисципліни та статутного порядку у підрозділах.

У процесі проведення констатувального експерименту першого порядку нами було виявлено низку факторів, що істотно впливають на стан готовності майбутніх офіцерів до належного виконання своїх службових обов'язків та, зокрема, з охорони і забезпечення громадського порядку. Виявлення цих факторів дозволить розробити дієві механізми впливу на них з метою недопущення вияву їх негативних наслідків; визначити ті з них, що не становлять серйозної загрози належному виконанню правоохоронних функцій; сприятимуть мобілізації усіх можливих ресурсів для якісної підготовки професійних кадрів для МВС; дозволять спрогнозувати шляхи розвитку професійно важливих якостей майбутніх офіцерів та безпосередньо готовності до охорони і забезпечення громадського порядку. Для зручності ми їх класифікували на види, взявши за основу сферу суспільних відносин, у якій вони виникають, а саме: політичні, правові, соціально-економічні, професійно-психологічні.

Для покращення стану системи професійної підготовки майбутніх офіцерів МВС та, зокрема, щодо формування готовності з охорони і забезпечення громадського порядку нами обґрунтовані педагогічні умови: активізація та розвиток мотивації до навчальної діяльності; забезпечення професійної спрямованості практичної складової підготовки майбутніх офіцерів у ВНЗ; оптимізація змісту, форм і методів формування професійних умінь; використання особистісно-орієнтованого підходу в процесі викладання спеціальних дисциплін. Їх системне впровадження в навчально-виховному процесі сприятиме не лише удосконаленню процесу становлення майбутнього фахівця органів внутрішніх справ під час навчання у ВНЗ, але й дозволить знайти ефективні шляхи подолання суперечностей у цьому процесі.

Можна констатувати, що педагогічні умови являють собою якісну характеристику основних процесів і явищ освітнього середовища, що відображає основні вимоги до організації діяльності, сукупність об'єктивних можливостей, обставин педагогічного процесу, цілеспрямовано створюваних і реалізованих в освітньому середовищі, що забезпечують вирішення поставлених педагогічних завдань, сприяють підвищенню

ефективності даного процесу. Мета, з якою створюються педагогічні умови, сутнісні характеристики планованого результату і особливості середовища, в якому здійснюється процес досягнення мети, у свою чергу визначають вибір адекватних психолого-педагогічних умов [1].

Відомо, що невід'ємною складовою сучасних досліджень є моделювання. Зазначений метод застосовується з метою оптимізації системи планування освітнього процесу, раціональної організації навчально-виховного процесу, удосконалення системи форм та методів навчання, упровадження авторських методик формування педагогічних явищ, прогнозування змін освітньої системи. У цьому аспекті, як зазначає О. Миропольська, модель використовується для одержання таких даних про оригінал, які нелегко або неможливо отримати шляхом безпосереднього дослідження оригіналу. Сама по собі модель не є самоціллю, вона лише засіб дослідження об'єкта, який вона представляє, перебуваючи з ним у деякій відносній подібності [2, с. 60].

На нашу думку, модель у педагогічному дослідженні особливостей формування професійної готовності майбутніх офіцерів ОВС є спосіб пізнання взаємозв'язків її структурних елементів (мети, організаційних етапів, діагностично-моніторингових заходів), визначених функцій суб'єктів педагогічної взаємодії, умов функціонування педагогічного процесу. За допомогою створеної моделі ми отримуємо наочну та достовірну інформацію про хід проведення педагогічного експерименту, динаміку рівнів сформованості усіх компонентів формуючої якості. Відповідно основною метою розробленої моделі визначено – сформувати у майбутніх офіцерів готовність до охорони і забезпечення громадського порядку. Слід зазначити, що кінцевим результатом постановки такої мети є не лише передання необхідних знань від викладачів до курсантів, а саме досягнення значних змін в особистісно-професійному становленні майбутнього офіцера. Досягнення майбутніми офіцерами ОВС більш високого, порівняно з вихідним, рівня готовності до охорони і забезпечення громадського порядку буде показником ефективності проектованої моделі та педагогічних умов її реалізації.

Розроблена в ході організації теоретико-експериментального дослідження модель формування готовності з охорони і забезпечення гро-

мадського порядку включає: концептуальну основу (передбачає формулювання мети педагогічної діяльності, завдань, принципів та функцій, основних закономірностей професійної діяльності); змістовно-процесуальний блок (педагогічні умови формування готовності з охорони і забезпечення громадського порядку, етапи реалізації комплексної програми, методичне забезпечення); діагностично-результативний блок (критерії, показники та рівні сформованості готовності, оцінювання та коригування проведених заходів).

З метою перевірки ефективності моделі формування готовності до охорони і забезпечення громадського порядку було проведено формувальний експеримент з реалізації моделі та педагогічних умов формування готовності до охорони і забезпечення громадського порядку у майбутніх офіцерів в навчально-виховному процесі. В ЕГ нами було забезпечено впровадження обґрунтованих педагогічних умов, які сприяли формуванню у курсантів активного позитивно ставлення до професійної діяльності майбутнього офіцера МВС, усвідомлених і ясних уявлень про її зміст та умови її здійснення, а також про вимоги, що висуваються до офіцера як професіонала, засвоєнню курсантами способів практичної діяльності, формуванню здатності до актуалізації професійних компетенцій у процесі вирішення професійних завдань, формуванню адекватної самооцінки професійної підготовленості і особистісних якостей, усвідомлення майбутніми офіцерами себе як суб'єкта професійної діяльності.

Активізація та розвиток мотивації у майбутніх офіцерів до навчальної діяльності забезпечувалась на основі урахування структури провідних мотивів навчальної діяльності курсантів; демонстрації суспільної значущості діяльності майбутніх офіцерів МВС у правоохоронній сфері; актуалізації та систематизації набутих раніше знань, умінь та навичок з метою перетворення їх у новий професійний досвід для вирішення завдань, подолання труднощів; забезпечення логічної послідовності у викладанні навчального матеріалу.

Спрямованість практичної складової професійної підготовки майбутніх офіцерів передбачала використання практичних ситуацій під час проведення занять та проходження практики. Такі заходи розкривають

зміст майбутньої професійної діяльності та скеровують майбутніх офіцерів на здобуття необхідного особистісного досвіду.

Оптимізація змісту, форм і методів формування готовності до охорони і забезпечення громадського порядку в процесі фахової підготовки передбачає використання найбільш дієвих дидактичних прийомів набуття курсантами нових знань, поглиблення та розширення уже набутих та сформування необхідних професійних компетенцій.

Використання у процесі викладання спеціальних дисциплін особистісно-орієнтованого підходу досяглось використанням проблемних методів навчання, стимулюванням курсантів до активної навчально-пізнавальної діяльності, заохочуванням до самостійного творчого пошуку.

У процесі планування нашої роботи ми вважали за необхідне використовувати закономірності та принципи формування готовності майбутніх офіцерів. У загальному в науково-педагогічній теорії ці закономірності визначені та становлять основу практичної організації навчального процесу. На основі дослідження теорії та практики формування професійних якостей майбутніх офіцерів можливо виділити такі закономірності формування готовності до здійснення професійних дій з охорони і забезпечення громадського порядку:

спрямованість навчально-виховного процесу на формування готовності з охорони і забезпечення громадського порядку;

формування позитивного відношення до обраної професії та на основі цього розвиток мотиваційної сфери, формування позитивних настанов, прагнень, ідеалів;

урахування прикладних аспектів під час викладання загальнонаукових та спеціальних навчальних дисциплін;

використання вимог нормативно-правових актів, у яких регламентується діяльність ОВС та визначено вимоги до майбутніх офіцерів як фахівців правоохоронної сфери;

урахування індивідуальних якостей та реальних можливостей кожного курсанта;

оптимальне поєднання форм, методів та засобів навчання, компетентне педагогічне керівництво у навчально-виховному процесі;

використання можливостей взаємовпливу та взаємонавчання у курсантському колективі з метою стимулювання пізнавальної активності курсантів;

забезпечення можливості для саморозвитку, самовдосконалення та самоаналізу, що передбачає якісні зміни особистості;

стимулювання та заохочення керівним складом досягнень курсантів;

забезпечення зворотного зв'язку для засвоєння змісту навчання та розвитку особистісних якостей суб'єктів цього процесу;

використання комплексного підходу до формування кожного компонента професійної готовності до охорони і забезпечення громадського порядку майбутнього офіцера, що сприятиме підвищенню рівня його професіоналізму.

Кількісна математична і статистична обробка результатів проведеного експерименту засвідчила, що в експериментальній групі, на відміну від контрольної групи, збільшилася кількість курсантів, які досягли за кожним із критеріїв більш високого рівня сформованості готовності до охорони і забезпечення громадського порядку.

Результати проведеного аналізу засвідчують, що, на відміну від результатів, отриманих на констатувальному етапі першого порядку, наприкінці констатувального етапу другого порядку етапу більшість військовослужбовців експериментальної групи мають високий і середній рівень сформованості готовності до охорони і забезпечення громадського порядку.

Висновки. Узагальнені результати дослідно-експериментальної роботи з перевірки ефективності моделі та педагогічних умов формування готовності до охорони і забезпечення громадського порядку у майбутніх офіцерів дозволили зафіксувати динаміку кількісних і якісних змін, що відбулися в експериментальній групі за високим, середнім та низьким рівнями сформованості відповідної якості. За результатами проведеного формувального експерименту спостерігаються статистично значущі зміни у рівнях сформованості готовності до охорони і забезпечення громадського порядку у майбутніх офіцерів: значно збільшилась кількість курсантів із високим рівнем (з 24,26 % до 65,44 %) та відчутно зменшилась кількість курсантів із середнім рівнем сформованості готовності до

охорони і забезпечення громадського порядку (з 43,38 % до 23,53 %) та низьким рівнем (з 35,2 % до 11,4 %).

Це підтверджує сформульовану нами гіпотезу про ефективність розробленої моделі та обґрунтованих педагогічних умов формування готовності до охорони і забезпечення громадського порядку у майбутніх офіцерів МВС.

Список використаної літератури

1. Ткачова О. О Педагогічні умови формування у майбутніх учителів артистичних умінь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN23/13toouam.pdf

2. Миропольська О. В. Формування професійної компетентності фахівців митних органів в умовах службової діяльності : дис. канд пед. наук : 13.00.04 / Миропольська Оксана Василівна. – Хмельницький, 2009. – 219 с.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Діденко О. В.

Стаття надійшла до редакції 26.09.2014.

Швец Д. В. Результаты опытно-экспериментальной работы по формированию готовности к охране и обеспечению общественного порядка у будущих офицеров Министерства внутренних дел

Статья посвящена анализу результатов опытно-экспериментальной работы по формированию готовности по охране и обеспечению общественного порядка у будущих офицеров МВД.

Ключевые слова: формирование готовности, профессиональная подготовка, педагогические условия, педагогическая модель, эффективность формирования, подготовка к охране и обеспечению общественного порядка.

Shvets D. V. The results of the experimental work on the formation of readiness to maintain public order of the future officers the Interior Ministry

This article analyzes the results of the experimental work on the formation of readiness for health and public order in the future officers of the Interior Ministry.

Established that the willingness to maintain public order – a comprehensive education that includes motivational, cognitive, active and reflective spheres future officers of MIA and manifested in the ability to define a personal educational content and features of future performance are based on a solid theoretical, practical and psychological preparation, menus and improved in the course of professional service and functions of health and public order.

Willing to maintain public order consists of motivation (interest and personal motivation of the profession of law enforcement officers desire and need for self-development), cognitive (the system of general and specialized knowledge, erudition), activity (practical readiness for professional action, use acquired professional experience) and reflective (formation of voluntary professional skills, self-examination and correction of their actions) components.

Improve the efficiency of formation of readiness to maintain public order may be due to the introduction of training pedagogical conditions, including: strengthening and development of motivation in learning activities; vocational orientation component of practical training of future officers in the university; optimization of content, forms and methods of formation of professional skills; use student-centered approach in teaching special subjects. Their system implementation in the educational process will not only improve the process of becoming a future specialist of internal affairs while studying at the university, but will find effective ways to overcome the contradictions in the process.

A model of readiness for the protection of public order, which consists of a conceptual framework (statement of purpose provides educational activities, objectives, principles and functions of the basic laws of professional activity); meaningful procedural block (pedagogical conditions of readiness to maintain public order, stages of a comprehensive program, methodological support); effective diagnostic unit (criteria, indicators and levels of readiness, evaluation and adjustment of events).

Keywords: *Formation of readiness, training, pedagogical conditions, pedagogical model, the effectiveness of the formation, training to maintain public order.*